

Het voorkomen van de misdadigheid - Teoretische beschouwing en aanpak in West-Vlaanderen¹

Prof. Dr. Ec. O. Vanneste, Gouverneur van West-Vlaanderen

Probleemstelling

Het vraagstuk van de toenemende kriminaliteit, inbegrepen de zogenaamde kleine kriminaliteit, heeft de laatste jaren de groeiende aandacht van de Overheid gewekt. De statistiek van de geregistreerde kriminaliteit vertoont een ononderbroken stijging, die voor de periode 1978-85 73% bedroeg.

Van de centrale en de provinciale en soms ook van de lokale overheid zijn impulsen uitgegaan met het oog op een planmatige aanpak van dit fenomeen van de misdadigheid en de kleine kriminaliteit.

De traditionele samenlevingsverbanden (gezin, school, verenigingsleven) zijn niet meer wat ze waren enkele decennia terug. De maatschappij is zich meer individualistisch gaan opstellen. Dit individualisme leidt tot een versterkt centraal stellen van de eigen behoeften. Hierbij wordt het bevredigen van de eigen behoeften ook ten koste van anderen meer en meer toegestaan. Minder respect voor de goederen van derden is een uiting van deze gewijzigde houding.

De preventie van de kriminaliteit is fundamenteel.

Preventieprojecten gericht op een versterking van het normbesef en ook van de sociale controle zijn aangewezen. Maar in concreto moeten er daarnaast maatregelen getroffen worden om de kleine kriminaliteit te bemoeilijken.

In West-Vlaanderen werden reeds vanaf 1982-83 preventieprojecten op gang gebracht, waarbij de specificiteit van deelgebieden van onze Provincie – de kustzone en de Frans-Belgische grensstreek – bepalend waren.

Het Koninklijk Besluit van 6 augustus 1985 tot oprichting van een Hoge Raad en van Provinciale Kommissies voor het Voorkomen van de Misdadigheid is de konkretisering van een op preventie gerichte beleidslijn van de Overheid vanuit de doelstelling: 'voorkomen is beter dan genezen'.

Dit Koninklijk Besluit legt de wettelijke basis voor de uitbouw van de nodige organisatorische voorzieningen, waaronder de Provinciale Kommissies en samenwerkingsverbanden, op het lokale vlak.

Het voorkomen van misdadigheid is een veel omvattende materie. Wie vertrouwd is met de aspecten van het beleid weet dat steeds het probleem van het vastleggen van prioriteiten gesteld wordt. Wenselijke maatregelen moeten uitvoerbaar zijn in het licht van tijd, mankracht en besteedbare financiële middelen.

Bij de keuze kan men in de eerste plaats rekening houden met de omvang van het strafbare feit, enerzijds, en het maatschappelijk resultaat van een bepaalde actie, anderzijds. In deze gedachtengang geniet bijvoorbeeld het bestrijden van vandalisme via preventie op het niveau van de Provincie de voorkeur boven de preventie

van bankovervallen, omdat veel meer personen gekonfronteerd worden met de nefaste gevolgen van een defekte telefooncel, een vernield verkeersbord, een beschadigde zitbank in een treincoupé, 'graffiti' op muren in privé- of openbaar bezit, dan met de gevolgen van een aanslag op bankgebouwen. Laatstgenoemde behoort tot een andere orde en dient op een andere wijze preventief aangepakt te worden.

Wenselijk blijkt ook dat een positief effect gedurende een langere termijn kan worden verkregen. Preventie van strafbare feiten die in hoofdzaak door jongeren worden gepleegd, kan hierbij hoger scoren op de prioriteitschaal.

Evaluatie is een onmisbaar onderdeel in het beleid tot voorkoming van de misdadigheid. Een terugblik op een (afgesloten) project moet aangeven of en in welke mate de beoogde doelstellingen werden bereikt en met welke inzet.

Preventieprojecten in West-Vlaanderen

Zoals hoger aangestipt, werden in West-Vlaanderen reeds preventieprojecten uitgewerkt op het ogenblik dat nog niet formeel voorzien was in de oprichting van een Hoge Raad en van Provinciale Kommissies. We hadden oog voor de feitelijke ontwikkeling en omvang van bepaalde vormen van kriminaliteit in deelgebieden van onze Provincie.

Een eerste preventieproject ging van start in 1982 met het oog op het voorkomen zowel van diefstallen van of in voertuigen, als van het vandalisme gedurende de maanden juli en augustus aan de Kust.

Deze preventieprojecten werden nadien jaar na jaar herhaald; aan de Kust werden alle feiten van kleine criminaliteit verzameld door de rijkswacht en dagelijks aan alle politiediensten medegedeeld.

Van den beginne af was de samenwerking tussen politie en rijkswacht optimaal; voor alle daarna volgende projecten is dit ook zo gebleven.

In 1983 werd een preventieproject opgezet ter voorkoming van diefstallen van en in de voertuigen langs de Frans-Belgische grens tijdens de maanden december en januari. De grensstreek is gekenmerkt door de nabijheid van grote industriële en bevolkingscentra en de eindejaarsperiode door een verhoogde commerciële activiteit (Kerstmis, Nieuwjaar). In 1985 werd een complementair project opgezet, waarbij aan alle gezinnen in de gehele Provincie een aantal raadgevingen qua preventie werden verstrekt.

(1) Samenvatting van de inaugurale rede, uitgesproken in zitting van 18 oktober 1988. Een volledige tekst kan worden bekomen bij de provinciale diensten.

Foto Archief Siemens

'... omdat veel meer personen gekonfronteerd worden met de nefaste gevolgen van een defekte telefooncel...'

Deze projecten waren direkt actie-gericht, zonder dat vooraf omstandig werd ingegaan op structuren en modelvorming.

De afbakening van het thema en tijdsduur van de acties werden plenair besproken in een vergadering met vertegenwoordigers van de bestuurlijke overheden (provincie en gemeenten), de politionele overheden (gemeente-politie en rijkswacht) en de gerechtelijke overheden. Het probleem van eventuele neveneffecten – zoals het doen schrikken van de bevolking – werd hierbij benaderd. Door de plenaire vergadering werd beslist tot het oprichten van een beperkte technische werkgroep die dieper inging op de aard van de te nemen maatregelen en op de evaluatie van de bereikte resultaten.

Met voornoemde preventieprojecten werd in onze Provincie een eerste werkingsperiode afgesloten.

De tweede periode nam een aanvang met de oprichting van de Provinciale Kommissies voor het Voorkomen van Misdadigheid. Dit gebeurde op 9 september 1985 door de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken, de heer Ch.-F. Nothomb, in het Provinciaal Hof te Brugge.

Deze Kommissie werd bij de installatie omschreven als 'een permanente stuurgroep om de preventieprojecten die sedert 1982 aan de Kust en sedert 1983 aan de Frans-Belgische grens werden opgezet, te coördineren en te ondersteunen, alsook nieuwe initiatieven te helpen op gang brengen en te stimuleren'.

Het is niet de bedoeling hier de werking van deze Provinciale Kommissie in detail te belichten en de genomen initiatieven te ontleden en te evalueren. Ik wil wel graag een aantal aandachtspunten naar voren schuiven en klemtonen leggen bij de afweging van resultaten en inspanningen.

De Provinciale Kommissie oordeelde te moeten vertrekken met een onderzoek naar de onrustgevoelens bij de Westvlaamse bevolking en met een peiling naar die preventieprojecten waarbij de burger zich zou betrokken voelen.

Uit het onderzoek bleek dat vooral aan fysiek geweld, of de dreiging daartoe, de meeste en ook de sterkste angstgevoelens verbonden waren. Belangrijk en uitdrukkelijk te onderstrepen is dat de ongerustheid voor een belangrijk deel haar oorsprong blijkt te vinden buiten de eigen provincie. De grondtendens is dat de Westvlamming in de eigen provincie nog gerust kan zijn, dat onze steden nog netjes zijn en dat er nog ruimte bestaat. Deze vaststelling en ervaring werd aangevuld met de bedenking dat er voor gezorgd moet worden dat het zó blijft. Aansluitend op dit laatste punt bleek vooral een actie tegen vandalisme zich af te tekenen als de meest aangewezen en haalbare thema-kampanje.

Diverse kampanjes werden op gang gebracht, waarbij ik vooral wil verwijzen naar de kampanje 'Vandalisme' over de ganse Provincie in de jaren 1987-88.

Als middelen bij de diverse kampanjes werden van meetaf gebruikt: affiches, folders en een waarschuwingsbericht dat wordt gedeponereerd in de wagens van minder zorgvuldige personen. Het ligt voor de hand dat zowel de geschreven als de gesproken pers een sleutelrol spelen bij de preventiekampanjes.

De meeste korpsen en brigades hebben een preventieteam opgericht of één of meer personeelsleden aangewezen om hun bijzondere medewerking te verlenen.

De financiële middelen werden voor de helft geleverd door de rijkswacht en voor de andere helft geput uit het Veiligheidsfonds van de Gouverneur.

Vanaf 1986 werden ook nog andere middelen ingezet zoals brochures, lespakketten, contactvergaderingen, dia- en fotoreeks, rondzendbrieven.

Uitermate belangrijk is de grote aandacht voor de vorming en opleiding van de Westvlaamse politie. Door het Veiligheidsfonds van de Gouverneur werd van het begin af, een preventie-opleiding aan de Rechercheschool te Zutphen (Nederland) bekostigd van één vertegenwoordiger uit de drie belangrijkste politiekorpsen van de Provincie.

Sinds het schooljaar 1985-86 wordt telkenjare aan de Westvlaamse Politieschool een specialisatiekursus van 40 uur gedoceerd, waarbij ook specialisten van buiten de Provincie worden aangesproken.

Ten behoeve van de aspirant-agenten en -officieren wordt sedert 1986-87 respectievelijk 1987-88 ook het vak preventie opgenomen in het lessenprogramma.

Evaluatie van de preventieprojecten

Een kwantificering van de resultaten van de preventieprojecten is geen eenvoudige opgave. Onder meer het feit dat een volgehouden actie ertoe leidt dat er een verhoogde aangiftebereidheid ontstaat, is er oorzaak van dat het effect van de actie op het totale aantal inbreuken niet juist meetbaar is.

Uit de eigen informatie kon besloten worden tot positieve resultaten wat betreft het kustpreventieproject en het project op de Frans-Belgische grens. Er werd besloten tot een meer diepgaande evaluatie en daartoe werd de opdracht gegeven aan het WES om de Kustpreventieprojecten 1984 en 1985 te evalueren. Een gelijkaardige opdracht werd later aan het WES toevertrouwd met betrekking tot de provinciale kampanje ter voorkoming van het vandalisme.

Het WES-rapport betreffende de Kustpreventieprojecten wees uit dat de actie in elk geval een wijziging had teweeggebracht in het gedrag van de drie in het onderzoek betrokken doelgroepen, met name de verblijftoeristen, de dagtoeristen en de lokale bevolking. In 1985 zou circa 11% zowel van de verblijftoeristen als van de dagtoeristen, gebruiker van een wagen, in positieve zin gereageerd hebben op de kampanje; dit gebeurde vooral door het sluiten van alle deuren van de wagen en het vermijden van het zichtbaar achterlaten van voorwerpen in de wagen. Bij de lokale bevolking was het impact geringer, namelijk 6%. Aan te stippen valt dat ongeveer één derde van elke doelgroep verklaarde kennis te hebben van de preventiekampanje. Bij elk van de drie doelgroepen werden als belangrijkste media waardoor ze kennis hadden van de kampanje vermeld de geschreven pers, de radio en de affiches. Vermeldenswaard is ook dat 20 à 25% van de ondervraagden uit elk van de drie groepen een grotere bereidheid tot aangifte vertoonde dan voorheen; ongeveer een vijfde onder hen noemde dit een rechtstreeks gevolg van de preventiekampanje.

De provinciale kampanje ter voorkoming van het vandalisme richtte zich in de eerste plaats tot de jeugd en aanvullend tot een groep potentiële slachtoffers van vandalisme. De actie ten aanzien van de jeugd verliep via schooldirecties, jeugdverenigingen en ouderkomitees.

Het WES-onderzoek wijst uit dat bekendheid van de aktie opvallend groter was bij de ouderkomitees (90%) en schooldirekties (88%) dan bij de jeugdverenigingen (66%). Opvallend is dat de jeugdverenigingen in het algemeen de kampanje minder positief beoordelen dan de andere doelgroepen en dat zij het effect laag waarderen. De complexiteit van een dergelijke preventiekampanje blijkt uit de vaststelling dat vrij tegengestelde meningen vertolkt worden door vertegenwoordigers van diverse doelgroepen, waarbij de ene groep (ouderkomitees) van oordeel is dat dergelijke akties agressiever moeten gevoerd worden en andere groepen pleiten voor een minder agressieve aanpak.

De evaluatie-rapporten zijn werkinstrumenten die de verdere akties meer diepgang verlenen en een sterkere doelgerichtheid en rationaliteit verzekeren.

Besluiten en Krachtlijnen voor een toekomstig beleid

De geëvalueerde preventieprojekten laten mijns inziens toe een aantal belangrijke punten te onderstrepen.

De geregistreerde gegevens wijzen in het algemeen op gunstige effecten. Hierbij is rekening te houden met een verhoogde aangiftebereidheid. Vanaf 1986 is een omhoog buiging merkbaar in de zin van een daling of een vertraagde stijging.

De ophelderingsgraad blijft voor alle feiten laag. Essentieel blijft derhalve, en dit moet worden onderstreept, dat de burger zelf dient mede te werken door schikkingen te treffen die de kleine kriminaliteit bemoeilijken. De gevoerde akties hebben hiertoe bijgedragen door de burger bewust te maken en wijzigingen in zijn gedrag in de hand te werken.

De relatie rijkswacht/politie met het publiek wordt in gunstige zin beïnvloed en de betrokken politie-effectieven voelen zich bevestigd in een rol die minder repressief geladen is. Ook het tot stand komen van een doelgerichte samenwerking tussen diverse politiediensten is een bijzonder waardevol en verrijkend gegeven, mede naar de toekomst toe.

Een verhoogde aanwezigheid op het terrein kan, zoals reeds aangegeven, in het raam van een bepaald projekt, enerzijds, enkele nuttige neveneffecten opleveren doch, anderzijds, ook een paar verschuivingseffecten, zoals een verschuiving van de feiten naar de nachtelijke uren en een verhoging van diefstallen gepaard gaand met braak, ingevolge een grotere voorzichtigheid van de autobedrukker.

Als Voorzitter van de Hoge Raad voor het Voorkomen van Misdadigheid meen ik een aantal krachtlijnen voor een toekomstig preventiebeleid te kunnen formuleren.

De Hoge Raad moet vanuit een landelijke positie voor de nodige stimuli instaan en een hefboomfunctie vervullen naar de gedecentraliseerde besturen toe.

Bij het uitstippelen van beleidslijnen moet men van het regionaal en lokaal karakter van de kriminaliteit uitgaan. Preventieprojekten moeten derhalve beantwoorden aan een plaatselijke behoefte en worden ontwikkeld en uitgevoerd vanuit de plaatselijke situatie en met medewerking van de betrokken overheid, met name de gemeente.

De politie en al haar leden, moeten zelf de motor

blijven van de preventieve aktie, met ondersteuning van een adviesbureau op provinciaal niveau. Laatstgenoemd niveau moet tevens functioneren als draagvlak voor een eerste koördinatie.

In de opleiding en de voortgezette opleiding van het politiepersoneel moet men aandacht besteden aan de politieke preventie, opdat iedere politie-eenheid zo vlug mogelijk op een effectieve wijze zou kunnen meewerken aan de opstelling en de uitvoering van geïntegreerde preventieprojekten.

In grote korpsen zou een vaste kern de politieke preventie moeten schragen; ten behoeve van kleinere korpsen zou een mobiele kern de nodige logistieke steun moeten verlenen.

De herwaardering van de functie van wijkagent lijkt eveneens noodzakelijk. Terzake kan vastgesteld worden dat hoe meer de politie een sociale functie uitoefent, des te efficiënter zij wordt als wetshandhaver. Dank zij communicatiekanalen met de gemeenschap kunnen bij voorbaat stoornissen worden opgevangen.

Een bijzonder appel wordt gericht naar de burger. De aangroei van vele kleine delikten kan teruggeschroefd worden door het opvoeren van het verantwoordelijkheidsgevoel van ouders, buurtbewoners, winkelpersoneel, leraren, enz. kortom door iedere burger op de plaats waar hij in het maatschappelijk leven actief is.

De kansen op het slagen van een preventiebeleid worden tevens in grote mate bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van een vertrouwensrelatie tussen beleidsverantwoordelijken en de bevolking.

Preventie mag evenwel niet als een alleenstaande politie-aktiviteit worden benaderd, doch moet mede ingebed worden in andere overheidsaktiviteiten. Wat de kriminaliteit betreft moet alsdan een beleid worden gevoerd dat, naast de preventieve inspanningen van de politie, bestaat uit een koördinatie van konkrete en lokale bestuurlijke maatregelen (via politieverordeningen, planologische voorschriften, het verbinden van voorwaarden aan subsidieverlening...) en een ondersteunende toepassing van het strafrecht.

Met de installatie van de Hoge Raad voor het Voorkomen van Misdadigheid werd de noodzakelijke bovenbouw gerealiseerd ter ondersteuning van een reeds op gang gekomen gedecentraliseerde aanpak. Deze gedecentraliseerde benadering op provinciaal niveau, in samenwerking met de betrokken bestuurlijke en politieke instanties, heeft de eerste sporen getrokken in een nageoeg braakliggend terrein. Gaandeweg werd hierbij een bepaalde visie en aanpak ontwikkeld, die als vertrekbasis en draagvlak kan dienen bij de verdere uitbouw van gelijkaardige projekten in het domein van de misdaadvoorkoming.

Het overheidsbeleid verkeert nog ten dele in een aanvangsstadium, terwijl de samenleving in haar geheel geleidelijk aan meer en meer overtuigd zal moeten worden van haar medeverantwoordelijkheid inzake het voorkomen van de kriminaliteit.

Nu de integrale organisatorische infrastructuur is uitgebouwd, beschikt ons land over een structureel betere uitgangspositie. De betrokken organismen, belast met het voorkomen van misdadigheid, kunnen uit de ontvouwde beleidslijnen een visie en een stuwende kracht putten om in de komende jaren de meest belastende vormen van crimineel gedrag te doen dalen.